



Et kritisk blikk på tekster om boliger for personer med psykisk helse- og/eller rusproblematikk: Ideen om den best egnete boligen

A critical perspective on texts about housing for people with mental health and/or substance-use problems: The idea about the most suitable housing

Jan Georg Friesinger

Førsteamanuensis, Institutt for psykososial helse, Universitetet i Agder
jan.g.friesinger@uia.no

Maja Flåto

Forsker II, Velferdsforskningsinstituttet NOVA, OsloMet – storbyuniversitetet
maja.flato@oslomet.no

Inger Beate Larsen

Professor emerita, Institutt for psykososial helse, Universitetet i Agder
inger.b.larsen@uia.no

Sammendrag

Siden begynnelsen av 2000-tallet har ulike boligløsninger for personer med psykisk helse- og/eller rusproblematikk blitt etablert i norske kommuner. I denne studien har vi brukt en diskursiv tilnærming og analysert tekster (forskningsrapporter, kommunale dokumenter og veiledere) om slike boliger. Våre funn viser at beboerne beskrives som «forskjellige fra oss», som noen som tilhører en gruppe hvor alle har «samme behov», og som trenger «unormal normalitet». Videre synliggjør tekstene at boligene plasseres på steder utenfor ordinære bomiljø, at det benyttes robust materiale i utformingen, og at boligene skal være små. På den måten tegnes det et felles boligspråk om den best egnete boligen innen psykisk helse- og rusfeltet, som kan legitimere en rigid, kommunal boligpraksis. Artikkelen konkluderer med at slike boligmodeller bidrar til stigmatisering.

Nøkkelord

Bolig, kommune, psykisk helse, rus, stigma

Abstract

Since the beginning of the 2000s, various housing solutions for people with mental health and/or substance abuse problems have been established in Norwegian municipalities. In this study, we have used a discursive approach and analysed texts (research reports, municipal documents, and guides) about such housing units. Our findings refer to descriptions of residents in the texts as different from us, as someone who belongs to a group where everyone has the same needs, and someone who needs abnormal normality. Moreover, the texts emphasise that the housing units

are placed in deprived neighbourhoods and that the housing design must use robust material and have to be small in size. In this way, a unified housing language is drawn up regarding the best, most suitable housing in the field of mental health and substance abuse, which legitimizes a rigid social housing practice across municipalities. The article concludes that these housing models are playing a part in stigmatization.

Keywords

Housing, municipality, mental health, substance abuse, stigma.

Innledning

«Our needs are not special. Our needs are the same as your needs [...]. We don't want what you are giving: We want what you have got.»

(Deegan, 2004)

Ved å starte med dette sitatet ønsker vi sette søkelys på de boformene som i dag tilbys til personer med tillegg utfordringer i norske kommuner. Patricia Deegan er en kjent brukeraktivist som er opptatt av at folk er folk – uavhengig av diagnoser. Derfor ville hun sannsynligvis blitt bekymret over et perspektiv hvor man markerer at mennesker som for eksempel har fått psykiatri- og/eller rusdiagnoser,¹ trenger noe annet enn de som ikke har slike diagnoser. En slik sykkeliggjøring av allmennmenneskelige behov omtales som en «psykiatrisering», hvor det sosiale og mentale livet ikke blir tatt hensyn til i et kontekstløst medisinsk perspektiv (Topor et al., 2022). Mennesker flest trenger et sted å føle seg hjemme uavhengig av hva de måtte ha å stri med. Et godt sted å bo er mer enn tak over hodet; det handler blant annet også om den atmosfæren en bolig legger til rette for gjennom arkitektur (Norberg-Schulz, 1978, 1996).

I løpet av de siste årene har det blitt publisert en rekke tekster som tar for seg boliger og boforhold til mennesker som er karakterisert som noen som har (alvorlige) psykisk helse- og/eller rusproblematikk. Tekstene er utviklet for å være et kunnskapsgrunnlag for kommunal praksis. De fastslår at boliger trengs, og beskriver hvordan boliger til en gruppe mennesker med spesielle behov bør plasseres og utformes. Det er positivt og nødvendig med oppmerksomhet rundt boforhold for mennesker med psykiske helse- og/eller rusproblemer, men samtidig har det som konsekvens at det formidles at noen grupper i samfunnet er forskjellige fra andre – at de tilsynelatende har andre behov. Det er en tvetydighet å spore. Alle skal, uavhengig av hjelpebehov, ha egen bolig fordi det er normalt, men samtidig skal disse boligene være tilpasset en gruppe som betegnes som personer med spesielle behov.

I denne artikkelen har vi analysert tekster, som forskningsrapporter, kommunale dokumenter og veiledere, og undersøkt hvordan beboerne i ulike tilrettelagte boliger presenteres, hvordan disse tekstene beskriver den ideelle boligen til beboere, og hvilke kunnskapsforståelser som kan ligge implisitt. Vi vil undersøke hvordan ideer om den best egnete boligen for en bestemt gruppe mennesker kan bidra til opplevelsen av å bo. Gjennom å anvende teorier om stedsfenomenologi (Norberg-Schulz, 1978, 1996) og stigma (Goffman, 1963; Tyler & Slater, 2018) diskuterer vi hvordan presentasjonen av beboerne og boligene de skal tilbys, bidrar til å opprettholde, men også skape stigmatiserte identiteter. Vi er kritisk til å bruke begrepet «beboer» fordi det kan implisere en behandlingsrelasjon,² og dermed neglisjere leieforholdet personene det gjelder, har i kommunale eller private utleieboliger.

1 I Norge brukes begrepet ROP som forkortelse for «rus og psykisk» eller «rus og psykiatri», særlig i helsefaglige miljøer.

2 <https://sml.sn.no/beboer>

Vi har likevel valgt samme betegnelse for å legge oss tett opp til de analyserte tekstene. Før vi presenterer funnene våre og diskuterer disse, introduserer vi kort norsk boligsosial politikk, stigmateorier, teori om stedsfenomenologi og metoden vi har benyttet.

Fra institusjonsomsorg til kommunale boliger

Oppmerksomheten på boforhold for mennesker med psykisk helse- og/eller rusproblematikk har vokst frem gjennom de siste tiårene som følge av at store statlige institusjoner har redusert sengeplassene betydelig. Norske kommuner har i dag ansvar for å sørge for nødvendige helse- og omsorgstjenester til alle som oppholder seg i kommunen (Helse- og omsorgstjenesteloven, 2011), samt å medvirke til å skaffe bolig for personer som ikke klarer det selv (Boligsosialloven, 2022). Derfor har ulike boligløsninger for personer med det som omtales som «store og sammensatte behov» utenfor institusjonene, blitt etablert (Pedersen & Kolstad, 2009). Personer med sammensatte behov, som tidligere tilbragte livene sine i store institusjoner, benytter nå ulike kommunale bo- og tjenestetilbud.

I Norge har alternative boligløsninger vokst frem i kommunene siden begynnelsen av 2000-tallet (Dyb, 2005), parallelt med at personer med psykisk helse- og/eller rusproblematikk også har etablert leieforhold i mer ordinære kommunale utleieboliger eller det private leiemarkedet. De alternative boligløsningene som tilbys, kan deles inn i bofellesskap, samlokaliserte småhus eller enkeltstående boenheter. I mange tilfeller er den materielle utformingen, som valg av materialer til innredning, innrettet med tanke på at mennesker med psykisk helse- og/eller rusproblematikk trenger noe spesielt. Dette gjelder også beliggenheten (Friesinger et al., 2019, 2020). Siden 2011 har boliger og tjenester til personer med psykisk helse- og/eller rusproblematikk også blitt tilbudt gjennom Housing First (HF)-prosjekter (Barvik & Flåto, 2018). HF-modellen er utviklet i USA og deretter implementert i Norge og Europa. Modellen vektlegger blant annet autonomi og rettigheter til leietakerne (Snertingdal & Bakkeli, 2015).

Et av idealene bak nedbyggingen av institusjoner er at mennesker med sammensatte behov skal forstås som samfunnsborgere på lik linje med alle andre (Nesse et al., 2021; Aaslund, 2022). Nedbyggingen av institusjoner siden slutten av 1900-tallet, og overføringen av offentlig omsorg til den enkeltes hjem, er blant annet drevet av verdier som selvbestemmelse, klientsentrert omsorg og individualisering (Hall et al., 2021, s. 183). I Norge ble dette adressert gjennom Opptrappingsplanen for psykisk helse 1999–2006, som ble forlenget med to år frem til 2008. I planen leser vi: «For denne gruppen er det særlig viktig å ha en bolig som gir menneskelig verdighet, å bli trukket med i et fellesskap og unngå sosial isolasjon, og å ha tilgang på meningsfylt aktivitet og om mulig sysselsetting» (Meld. St. 63 (1997–1998), s. 12). Der innbyggere med helseutfordringer tidligere var omgitt av leger og sykepleiere i institusjoner, er ideen nå at innbyggeren inkluderes i ordinære nabolag.

Stigmateori

Stigmateori er godt egnet til å forstå hvordan personer med psykisk helse- og/eller rusproblematikk opplever diskriminering og utenforskap i hverdagen. Stigmateori har sine røtter fra Goffman (1963), som beskriver hvordan personer som har avvikende særtrekk fra det som defineres som normalt, blir diskreditert av sine medmennesker, dvs. tillagt lavere status. Den stigmatiserte personens faktiske egenskaper trer i bakgrunnen, mens stereotypen av dens sosiale identitet og fordommer mot den blir igjen. Dette ser vi for eksempel med ordet «naver», som kan bli brukt for å diskriminere mottakere av velferdsgoder. Ulike

stigmatyper kan også knyttes til kroppslige, etniske, religiøse, politiske forskjeller eller til boligmarkedet (Vassenden & Lie, 2013).

Stigmatteori kan altså forstås som et psykososialt konsept: Den forklarer mekanismene bak stigmatiseringen, men også hvordan stigmatiserte personer får en negativ selvopfattelse, samtidig som vedkommende prøver å mestre skammen og opplevd uverdighet knyttet til den pålagte negative merkelappen. Goffmans stigmatteori, som i all hovedsak vektlegger mikrososiologiske fenomener, har blitt kritisert for at den ikke tilstrekkelig belyser hvem som står bak definisjonsmakten (Tyler & Slater, 2018). I nyere sosiologiske stigmatteorier vektlegges makronivået, og stigma forstås som et maktfenomen som brukes i samfunn for å reproducere maktforholdene ved å hindre innflytelse fra sosiale grupper på et lavere klassenivå (Link & Phelan, 2014). Dette kan f.eks. også skje i noen boområder via segregasjonseffekter med en opphopning av levekårsutfordringer. Makronivået kan handle om et nærmiljø i forfall og at beboere blir diskriminert fordi de bor nettopp der. Wacquant (2016) kaller en slik urban marginalisering for «territoriell stigmatisering». Den territoriale stigmatiseringen har også en materiell side som synliggjøres i nabolag, i boligene og i interiøret. Materielle omgivelser markerer en forståelse av personer med psykisk helse- og/eller rusproblematikk som ordinære personer når boligene ligger i ordinære nabolag, men samtidig kan materialbruk eller arkitektonisk utforming med stor vekt på sikkerhetstiltak være stigmatiserende (Friesinger et al., 2020).

Stedsfenomenologi

For å forstå betydningen av forholdet mellom materialitet og mennesker kan vi også gå til den norske arkitekten Christian Norberg-Schulz' stedsfenomenologi. Kunnskap om helheten liv–sted kaller Norberg-Schulz for *stedets ånd* eller det som karakteriserer stedet eller atmosfæren. Det innebærer at ulike steder vil prege oss og sette oss i spesielle sinnstemninger. En kirke, et treningsstudio eller et bofellesskap vil virke ulikt på oss. Ifølge en stedsfenomenologisk forståelse innebærer helsebringende steder at de er i stand til å støtte opp om menneskers behov for trygghet, vekst og utvikling (Larsen, 2009; Larsen & Andersen, 2011). Norberg-Schulz (1978) sier at på slike steder føler man seg hjemme – man opplever å bo. Et sted med god atmosfære vil ha fysiske omgivelser som spiller på lag med menneskene på stedet. Både atmosfærer og materielle omgivelser kan betraktes som stedspråk.

Grunnspråket er det språket som skaper god atmosfære på et sted, ifølge Norberg-Schulz (1978). Gode steder å være på er derfor steder som ikke skiller mellom grupper av mennesker. Slike steder inkluderer alle uansett om de bor i bofellesskap eller andre steder. Grunnspråket er et implisitt, tidløst språk som «finnes der» for å kommunisere med menneskene på stedet. Dette språket handler om at alle mennesker i utgangspunktet vil hverandre vel. Ønsket om den andres beste er felles for alle mennesker.

Formspråket, derimot, har en form som viser hvem en bygning er ment for. Et bofellesskap kan for eksempel utformes med tanke på både beboere og ansatte. Der kan være arbeidsrom for ansatte og oppholdsrom for begge gruppene. I tillegg er det leiligheter som er ment å verne om beboernes rett til privatliv og til å ha et hjem. De konkrete formene som en bygning, et rom eller en gjenstand består av, setter oss derfor i forbindelse med bestemte idealer. Formspråket er å betrakte som et element i grunnspråket og inngår i noe større (Norberg-Schulz, 1978). På den måten innvirker de materielle omgivelsene på hvordan beboere forstår seg selv og blir forstått av ansatte.

Sammenhengen mellom grunnspråket, formspråket og de ideene som ligger til grunn for oppføringen av boenheter som bofellesskap er derfor vesentlig. Når man vet hvor man

er, vet man mer om hvem man er, hevder Norberg-Schulz (1996). Forestillingene et menneske har om et bofellesskap, vil prege deres oppfatninger av hvem de er når de flytter inn i sine nye hjem. De vil for eksempel tenke at et bofellesskap er botilbud til flere mennesker med samme type problematikk, som alle har utfordringer med å klare seg på egen hånd. Men de vil også kunne oppleve å få en identitet som en som har et hjem, på samme måte som de fleste andre.

Metode

For å undersøke tekstene om boliger som er ment for en gruppe mennesker som er definert som personer med psykisk helse- og/eller rusproblematikk, har vi benyttet tematisk diskursanalyse. Hensikten var å analysere manifest og latent innhold i tekstene slik at vi kunne få konkrete beskrivelser av de personene som blir vurdert til å trenge en kommunal bolig, men også få mulighet til å analysere kunnskapsforståelser om den samme gruppen mennesker (Braun & Clarke, 2006, 2021). Vi ønsket samtidig konkrete beskrivelser av selve boligene og også her å analysere det latente innholdet knyttet til disse bostedene. Med andre ord ønsket vi å identifisere meningsbærende enheter og antagelser og ideer i de utvalgte tekstene som kunne knyttes til beboer- og boligbeskrivelser. Videre ville vi undersøke om tekstene i sin helhet representerte et kunnskapsgrunnlag som kan sies å påvirke de valgene som var tatt med tanke på hvem som trengte en bolig, og hvilken type bolig som kunne egne seg (Neumann, 2021).

Tekstene som er inkludert i vår tematiske diskursanalyse, er fremstilt i tabell 1. Tekstene er i all hovedsak forskningsrapporter, men det er også inkludert en kommunal veileder og en kommunal strategi for boligbygging. Tekstene gir et øyeblikksbilde fra en bestemt tidsperiode og er ikke ment å være et representativt utvalg (Flick, 2020). Alle tekstene er offentlig tilgjengelig. En slik tilstandsbeskrivelse faller sammen med vår diskursive tilnærming (Neumann, 2021), som har et annerledes formål enn bare en kunnskapsoppsummering med systematiske litteratursøk. De inkluderte tekstene er forstått som en kilde som gir tilgang til boligdiskursen. Vårt søk ble gjennomført våren 2023, og vi brukte følgende nøkkelord i forskjellige kombinasjoner: «psykisk», «rus», «helse», «kommune», «bolig», «småhus», «bofellesskap», «leilighet», «arkitektur» i søkedatabaser som Atekst retriever og Google³.

Opptappingsplanene for psykisk helse- (1997–2008) og rusfeltet (2016–2020) ved siden av Nasjonale strategier for den sosiale boligpolitikken (KDD) danner et bakgrunnstappe for analysen. Planene har satt søkelys på sosial- og boligpolitikk i perioden hvor de analyserte tekstene er produsert, og har sannsynligvis også påvirket innholdet i de samme tekstene. Vi har avgrenset søket til å gjelde dokumenter fra 2016 og frem til våren 2023. Begrunnelsene for å starte med 2016 er flere. De kommunale psykiske helsetjenestene som var beskrevet i opptappingsplanen for psykisk helse (1997–2008), var på dette tidspunktet godt etablert (Ose & Kaspersen, 2020). I tillegg var strategien Bolig for Velferd (2014–2020) pågående – en strategi som vektla kommunenes ansvar for å sikre koordinerte tjenester og boliger til alle med behov (Departementene, 2014). Teksten fra Woods og kolleger (2016) er også en av de første norske rapportene som har sett på arkitektoniske løsninger for kommunale boliger innen psykisk helse- og rusfeltet, og fremstår som et utgangspunkt for de etterfølgende SINTEF-rapportene.

3 Flere treff ved våre Google-søk refererte til tekster som var tilgjengelig på Husbankens formidlingsplattform Veiviseren.no, som ble avvirket som eget nettsted 1. april 2023.

Tabell 1. Inkluderte tekster

Forfattere, år	Formål	Utført* og finansiert av
(Woods et al., 2016)	Rapport	SINTEF*, Husbanken, Melhus kommune
(Wågø et al., 2019)	Rapport	SINTEF*, Husbanken
(Wågø et al., 2020)	Rapport	SINTEF*, Husbanken
(Røe & Svendsen, 2020)	Rapport: Ansattes perspektiv	NTNU Samfunnsforskning*, Husbanken, Trondheim kommune
(Wågø et al., 2021)	Rapport	SINTEF*, Husbanken
(Sandnes kommune, 2021)	Kommunal veileder	Sandnes kommune*
(Bjørngen et al., 2021)	Rapport: Beboernes perspektiv Bruker spør bruker (BSB)	Kompetansesenter for brukererfaring og tjenesteutvikling (KBT)*, Husbanken
(Sørly et al., 2021)	Rapport: Kartlegging av boligløsninger og -tjenester	NORCE*, Husbanken
(Oslo velferdsetaten, 2021)	Rapport ⁴ Utvikling av «Matrise for ROP»	Velferdsetaten Oslo kommune*, Husbanken
(Abrahamsen et al., 2021)	Utvikling av boligkonsept	(Makershub Arkitektur AS, TAG Arkitekter, Growlab Oslo AS)*, Velferdsetaten Oslo kommune, Husbanken
(Arendal kommune, 2022)	Kommunal boligstrategi	Arendal kommune*
(Norges hus, 2022)	Utvikling av standardisert boligkonsept tilpasset ROP	Norges hus AS*, Husbanken

Analysen av de inkluderte tekstene er inspirert av Braun og Clarks (2006, 2021) tematiske analyse, som også kan brukes i diskursive tilnærminger når det legges vekt på latent innhold og språkpraksis som meningsbærende (Byrne, 2022). Først leste vi de inkluderte tekstene flere ganger. Her fikk vi ideer til foreløpige temaer som var relatert til beskrivelser av beboerne og boligene samt underliggende kunnskapsforståelser. Vi undersøkte også hvem som var forfattere, hvem som var informanter (ansatte, beboere), og hvem som finansierte tekstene. Dette er fremstilt i tabell 1. Vi la merke til at Husbanken har finansiert flere tekster enten som hovedoppdragsgiver eller medansvarlig. Dette kan forklares med at Husbanken representerer statens forvaltningsorgan for den nasjonale (sosiale) boligpolitikken, og har også som oppgave å utvikle og formidle kunnskap om den.

Videre i analysen brukte vi Atlas.ti (ver. 9) for å kode tekstene ved å markere nøkkelord, setninger og uttrykk som fanget opp hvordan beboeren eller boligen er beskrevet (de foreløpige temaene). Som tidligere nevnt kunne kodene både referere til manifest innhold (for eksempel konkrete valg av ord og uttrykk som «hardbruk», «robust») eller latent innhold (for eksempel tolkninger av at ordbruk henger sammen med menneskesyn eller stigma). Deretter gjennomgikk vi kodene for å se på likheter og forskjeller mellom disse for å finne (sub)temaer som er knyttet til boligdiskursen rundt personer med psykisk helse- og/eller rusproblematikk. Vi har utviklet ulike subtemaer hvor beboerne beskrives som «forskjellige fra oss», «noen som tilhører en gruppe hvor alle har samme behov», og «noen som trenger unormal normalitet»; boligen beskrives i henhold til «beliggenhet» og «selve boligen».

4 Kunnskapsrapporten finnes også tilgjengelig som sluttrapport og i en kortversjon som presenterer hovedsakelig egen utviklet «Matrise for ROP».

Vi oppdaget også et overordnet tema knyttet til felles boligspråk: ideen om den best egnete boligen for personer med psykisk helse- og/eller rusproblematikk.

Vi har møtt hverandre flere ganger i løpet av analyseprosessen og diskutert om temaene er konsistente, og om de gjenspeiler datamaterialet på en troverdig måte. Ellers drøftet vi på hvilke måter våre ulike bakgrunner innen sosiologi og samfunnsmedisin har bidratt konstruktivt til større variasjon relatert til tematikken. Når det gjelder ekstern validitet, kan våre funn overføres til sammenlignbare bosituasjoner, for eksempel til personer med utviklingshemming (Tøssebro & Wendelborg, 2021).

Funn

Hvordan presenteres beboerne?

Et generelt trekk ved tekstene er at de beskriver en gruppe beboere som mennesker som er forskjellige fra folk flest, men som samtidig tilhører en felles gruppe med felles behov. Gruppen kan forstås som noen som trenger det alle andre trenger, samtidig som dette også kan forstås som en unormal normalitet fordi mange av tekstene la vekt på at de som tilhørte *de andre*, likevel trengte det samme som alle andre.

De som er forskjellig fra oss: Allerede i tittelen på SINTEFs rapport «Småhus – hjem og verdige botilbud for personer med ruslidelser og psykiske lidelser? Kommunens erfaringer og beboernes stemmer» blir vi minnet på at husene er ment for en gruppe som skiller seg ut fra folk flest, fordi de trenger noe som er egnet nettopp for dem (Wågø et al., 2021). Beskrivelsen «personer med lav boevne som 'ødelegger' boligene» brukes om den samme gruppen i en annen rapport (Woods et al., 2016, s. 11). Her er datamaterialet blant annet generert i en serie med workshoper som fant sted i Melhus kommune, med ulike aktører og SINTEF-forskere. Videre finner vi i en SINTEF-rapport – i avsnittet der forskere introduserer rapportens problemstilling – beskrivelsen «naboer som aktivt ruser seg og er psykisk ustabile», som kan ha innvirkning på nærmiljøet, øke brannfaren og være utfordrende for kommunen fordi utleieboligene lett kan bli ødelagte (Wågø et al., 2019, s. 8). I den samme rapporten fremhever de samme forskerne at samlokalisering av «personer med store utfordringer og utagerende atferd» vil medføre utrygghet både for medboerne og nabolaget (2019, s. 26). Et lignende utsagn er hentet fra et sammendrag fra et erfaringsseminar hvor fagpersoner fra Trondheim kommune diskuterte differensiering av beboergruppen: «Å blande personer med tung psykiatri sammen med de med tung rus er uheldig» (Wågø et al., 2020, s. 18).

Slike felles beskrivelser av en gruppe som er forskjellig fra oss, finner vi også i kommunale dokumenter. For eksempel sies det i en veileder for småhus «at de i liten grad vil mestre å bo i en ordinær bolig» (Sandnes kommune, 2021, s. 3). I en rapport fra Oslo kommune beskrives beboere ved at de «kommer fra 'røffe' bosituasjoner, som gata, hospits, fengsel og flere har dårlige erfaringer med kommunale boliger. De har ikke 'bodd' og trenger derfor hjelp og struktur til dette» (Abrahamsen et al., 2021, s. 22). Vi finner også at en kommunal boligstrategi bruker ordet «psykiatriboliger» (Arendal kommune, 2022, s. 21). Sistnevnte betegnelse legger en implikasjon på at de som bor der, i det minste har en eller annen form av psykiatrisk utfordring/diagnose. Samtidig ser vi at Arendal kommune har endret betegnelsen fra «forsterkede boliger» til «tilrettelagte boliger», men innholdet forblir det samme fordi det refereres til som «svært hardføre boliger for de med spesielt lav boevne» (2022, s. 21).

En alternativ beskrivelse av beboerne finnes i en NORCE-rapport med tittelen «Nomader på lavterskel» (Sørly et al., 2021), som betegner at personer med psykiske helse- og rusutfordringer uten bolig ofte blir kasteballer i systemet. En nomade er stadig på vandring, men

her gjelder det en uønsket vandring fordi det skyldes mangel på egnete boliger eller at gruppen representerer «dysfunksjonelle beboerpraksiser» (Sørly et al., 2021, s. 54). I Trondheim ble et stort boligkompleks evaluert i to forskjellige rapporter hvor den ene hadde utgangspunkt i et beboerperspektiv (Bjørge et al., 2021), og den andre i et ansattperspektiv (Røe & Svendsen, 2020). Disse evalueringene supplerer hverandre, men ansattstemmene tydeliggjør utfordringer med beboerne, i motsetning til beboerne, som opplever utfordringer med den utformingen bostedet deres har. Et utfordrende bilde av beboerne kan dermed oppsummeres med følgende utsagn fra ansatte: «...de sykeste... mest utfordrende ... dem som kanskje heller skulle vært i psykiatrien» (Røe & Svendsen, 2020, s. 21) eller: «De har så mye ting og rot og skrammel ... Når det er en beboer der opp i all søpla og møkka, det er nesten ikke mulig å gå inn, og så skal det leve et menneske der» (Røe & Svendsen, 2020, s. 29). Utsagn fra beboerne, derimot, kritiserer det uvanlige (sosiale og fysiske) bomiljøet fordi de har strenge besøksregler. Disse reglene understreker det unormale fordi «folk som skal besøke meg, kommer til et fengsel, nesten, eller verre enn det» (Bjørge et al., 2021, s. 28). Wågø og kolleger siterer også en beboer som kritiserer sitt småhus (i Stord kommune), og sier at hen føler seg ikke hjemme: «føler det er bygd for å straffe meg» (2021, s. 34).

Som noen som tilhører en gruppe hvor alle har samme behov: Som vi så i forrige avsnitt, peker flertallet av tekstene på at personer som trenger en kommunal «rus»-, «psykiatri»-, «ROP»-, «forsterket», «robust», «spesial»- eller «små»-bolig, tilhører en gruppe som omtales som «de med lav boevne». Det sies også i tekstene at beboere selv ikke er i stand til å velge hvor og hvordan de vil bo. Samtidig fremkommer det at de er tvunget til å avvise eller akseptere tilbudet de får fra hjelpeapparatet (Sørly et al., 2021). Dette kan vi tolke som at de er en ensartet (hjelpeløs) gruppe som trenger styring fra fagpersoner. For eksempel antyder Woods og kolleger at boarealet bør være avgrenset, fordi det «ikke [er] så mye å holde styr på eller å ha oversikt over» (2016, s. 21). Boligbehovet forklares av Wågø og kolleger som «en problematisk boligkarriere», «husbråk og betalingsproblematikk», hvor «mange takler ikke naboer tett innpå seg, noe som gjør småhus til et godt alternativ» (2019, s. 29). Slike narrativ rundt behov for småhus er gjennomgående i alle SINTEF-rapportene (Woods et al., 2016; Wågø et al., 2021, 2019, 2020) og i Sandnes kommunes (2021) egen veileder med særfokus på småhus.

Behovet til personer med psykisk helse- og/eller rusproblematikk spesifiseres også i andre rapporter. For eksempel beskrives det hvordan fagpersoner i «Trondheim kommune vet en del om hva personer med disse utfordringene trenger. De har behov for et botilbud der de får mat, medisiner og hjelp til praktiske ting som klesvask og lignende» (Wågø et al., 2020, s. 18). Oslo kommunes velferdsetat (2021) har satt opp en egen matrise hvor det vises til ulike grader av behov (fra «moderate utfordringer» til «svært høy sikkerhetsrisiko»). Matrisen benyttes til å finne egnete boligløsninger og oppfølgingstiltak hvor fagpersonens stemme er den mest synlige i behovskartleggingen.

I noen av tekstene kommer beboernes egne stemmer tydelig frem, og i rapporten «Beboernes erfaring» (Bjørge et al., 2021) er dette den viktigste datakilden. Her uttrykker beboerne frustrasjon knyttet til de boligtypene og boligtypene som tilbys av kommunen: «at en ikke får vite, egentlig, hva slags plass det er her. Hva er mandatet bak? (...) Hvem kan vi sammenligne oss med? Får vi flytte herfra?» (Bjørge et al., 2021, s. 39). Beboersitatene minner oss igjen på betegnelsen «nomader», som illustrerer beboere i et system som står i sterk kontrast til bygging av ulike behovstilpassede bokonsepter (Sørly et al., 2021). Det henvises også til kommuners organiseringsproblemer. De skylder for eksempel på at beboere med «ROP-utfordringer er ofte aktive på andre tider på døgnet enn når det er bemanning» (2021, s. 38), noe som understreker at den omtalte gruppen representerer felles utfordringer.

Til tross for at erfaringskonsulent- og brukerstemmer høres i noen av de inkluderte tekstene, tegnes det et paternalistisk bilde av ansatte som styrende og beboergruppen som use selvstendige. Sitatene fra fagpersonenes stemmer synes å veie tyngre enn beboernes. Dette gjenspeiles i utsagn fra en psykologspesialist som hadde erfart at «vi sydde puter under armene på dem, og da de kom ut hadde de ingen ferdigheter» (Abrahamsen et al., 2021, s. 24).

Som noen som trenger unormal normalitet: Som vist tidligere fremstilles beboerne i tekstene som annerledes. Likevel finner vi også det vi har valgt å betegne som en unormal normalitet, fordi tekstene samtidig legger vekt på at de trenger det samme som folk flest. For eksempel skriver Woods og kolleger (2016, s. 21) at i Melhus kommune ble det «valgt å lage egne soverom på grunn av vern om privatlivet». Det at beboere ikke trenger det samme som folk flest, kommer også til syne i beskrivelser av teknisk rom, som er atskilt fra ordinære bo-rom med separat tilgang fordi beboerne «kan føle seg truet av en dør som skjuler ukjent innhold» (Woods et al., 2016, s. 30).

Hva som forstås som normalt i tekstene for beboergruppen, er ofte knyttet til bestemte egenskaper av boligens materialitet («robust», «slitesterke») som skal kompensere for kriteriet «lav boevne», men som allikevel skal se «normalt» og «pent» ut (Woods et al., 2016; Wågø et al., 2019). En beboer kritiserer denne unormale normaliteten: «Hvorfor skal lik-som narkomane ha helt spesielle behov. Vi er vanlige folk vi og. Jeg bruker doen til å tisse og drite som vanlig folk» (Abrahamsen et al., 2021, s. 26).

Når det gjelder en vedvarende ruspraksis, refererer Røe og Svendsen (2020) til ansatte som sier at det kan være i orden at gruppen bli samlet på ett sted (Jarleveien). Ansatte tenker også at dersom alle (beboerne) sliter med det samme, vil man unngå ensomhet og føle seg trygge, og direkte sagt kan de «drukne litt i massen og få lov å være i fred med rusinga» (2020, s. 34). I KBT-rapporten refereres det til beboere som nesten uttrykker det motsatte. Her forteller beboerne at de føler seg utrygge med «støy døgnet rundt», og at boligen ikke føles som et hjem (Bjørngen et al., 2021, s. 32). Bomiljøet som er fremstilt i rapporten, er betydelig institusjonalisert med låste dører, og hvor de nærmeste sosiale aktørene er med-beboere og forskjellige ansatte (2021, s. 43).

Wågø og kolleger konkluderer med at beboergruppen er som folk flest når det gjelder å kunne «bo godt, trygt og oversiktlig» (2019, s. 38), noe som er et dypt allmennmenneskelig behov. Det gjelder også at «mange beboere har ulike preferanser og ønsker» (Wågø et al., 2021, s. 30), som anføres i rapporten som motargument for mer brukermedvirkning og individuelt tilpassede kommunale boliger (da boligene skal være åpne for nye beboere på grunn av jevn utskifting). Dermed synes et av de skisserte hovedproblemene å være utfordringer beboerne møter i hverdagen – altså å måtte leve med den samfunnskapte unormale normaliteten knyttet til bomiljøet – eller slik en beboer oppsummerer det: «Jeg skammer meg over å bo her» (Wågø et al., 2021, s. 41).

Hvordan beskrives boligen?

Beliggenheten: Når en bolig planlegges, er beliggenheten en vesentlig del av planleggingen. Wågø og kolleger (2021, s. 18) sier at egnete boliger bør plasseres nær tjenester, kollektivtilbud og butikker, noe som blir påpekt som en sentral utfordring i den årlige karleggingen av kommunalt psykisk helse- og rusarbeid (Ose & Kaspersen, 2020). Videre kan vi lese at det satses på en differensiering i «valg av beliggenhet, vurdering av lokalisering og sammensetting av naboer» (Wågø et al., 2021, s. 48), noe som indikerer at ikke alle boliger plasseres nær servicetjenester. En av grunnene relateres til problematikken om at planlegging av boliger relatert til psykiske helse- og/eller rusutfordringer, har ført til protester blant naboene

(Arendal kommune, 2022; Oslo velferdsetaten, 2021). SINTEF-forskere anbefaler derfor at kommunene begrenser antallet småhus på samme sted fordi «det skal lite til før det oppleves som en ghetto», og anbefaler etablering av et naboråd for å motarbeide uro i nærmiljøet (Wågø et al., 2021, s. 49).

Parallelt rapporteres det at småhusbeboere selv understreker viktigheten av boligens beliggenhet, og at plasseringen «kan støtte opp under følelser som håp, verdighet, stolthet og framtidstro» (Wågø et al., 2021, s. 4). Rapporten konkluderer med at det er lite tillitvekkende og ekskluderende når «beliggenhet og utseende oppleves som sjuskete og bortgjemt» (2021, s. 49). Likevel kommer det frem at kommuner plasserer boliger i utkanten av industriområder og nær trafikkerte veier på grunn av disponible, ofte rimelige tomter og av hensyn til de ordinære bomiljøene. Å bygge samlokaliserte boliger i slike strøk medfører at beboere opplever støy, bråk og utrygghet (2021, s. 32). Flere beboere er også skeptiske til slik samlokalisering. For eksempel anføres det hos Bjørgen og kolleger at beboere opplever at det er vanskelig å slutte å ruse seg for de som ønsker det, på grunn av stoffomsetning, men også fordi folk utenfra kommer dit «for å kjøpe stoff» (2021, s. 37). Kritikkk mot samlokalisering, beboersammensetting og for store boenheter gjenspeiler seg også i de ansattes stemmer (Røe & Svendsen, 2020, s. 19). Rapportene tegner samlet sett et bilde av at det skapes rusmiljøer når mange boenheter samlokaliseres, som naturlig nok er problematisk for beboerne og naboskapet. Ifølge Wågø og kolleger (2021, s. 42) er samlokalisering begrunnet med at kommunene har knappe ressurser og få egnete tomter, og dermed kan flere boenheter på ett sted redusere kostnadene.

Selve huset: I tekstene som omhandler utformingen av selve huset, understrekes betydningen av at det må egne seg for de menneskene de blir bygget for. For eksempel gjelder dette de som trenger fysisk skjerming fra et ordinært bomiljø (slik at det skapes trygghet), eller for de som er utagerende (Oslo velferdsetaten, 2021; Sørly et al., 2021; Wågø et al., 2019, 2020). Det fremkommer at mennesker med «lav boevne» kan ødelegge inventar, og derfor trenger husene å være «robuste» (Woods et al., 2016) eller at de skal tåle ulik «grad av hardbruk» (Oslo velferdsetaten, 2021, s. 18). Denne typen boliger antas i tillegg å være økonomisk lønnsomme for kommunen. Det skrives videre at boligene av den grunn må innredes slik at det er vanskelig å ødelegge inventaret, for eksempel med «hardbruksmøbler» (Oslo velferdsetaten, 2021), «vandalsikre» uttak, «skjulte» ledninger (Oslo velferdsetaten, 2021; Sandnes kommune, 2021) og «hærverkssikre armaturer» (Woods et al., 2016, s. 31). Bygningene skal planlegges i henhold til «reparasjonsvennlighet» og «hygiene» (2016, s. 40) og «røff bruk» (Wågø et al., 2019, s. 36), eller de skal utformes i sin helhet som i Stord kommune som «hardbrukshus» (Wågø et al., 2021, s. 24). Det skrives at robust materiale som «stålvask» og «stålinnredninger» skal være lettere å vedlikeholde, men gir «institusjonspreg». Samtidig siteres en beboer som opplevde toalettet av stål som et «fengselstolett», noe som ikke ga en hjemlig følelse (Wågø et al., 2021, s. 39).

Tekstene viser at erfaringer over tid tilsier at porselentoaletter gir bedre bokvalitet og virker mindre stigmatiserende, og i tillegg at bruk av robust materiale må vurderes med tanke på estetikk (Abrahamsen et al., 2021; Norgeshus, 2022). Men det utdypes også at funksjonelt materialbruk kan skape en følelse av normalitet og stedstilhørighet; slike hjem bør oppleves som varme, de bør kunne låses og ha et separat soverom (Wågø et al., 2021). Når det gjelder beboeres erfaringer med selve huset, kan vi oppsummere med at SINTEF-forskere beskriver en tvetydighet fordi enkelte beboere forteller at de er fornøyd med småhus (Wågø et al., 2021), mens andre ikke ønsker å flytte i en «jævla brakke» (Woods et al., 2016, s. 20). Noe som burde være av stor interesse, er det Wågø et al. (2021, s. 43) skriver om at kostnadene per småhus antas å være rimeligere enn andre boligløsninger, men realiteten er at de er like dyre å bygge og drifte som andre boliger.

I KBT-rapporten forteller beboere at de opplever leilighetene i boligkomplekset i Trondheim som en «fengselscelle» (Bjørngen et al., 2021). Vinduene kan ikke åpnes, og inngangen kontrolleres av vektore som oppholder seg i en bygning omtalt som «buret». Dette oppleves som uverdigg selv om vaktpersonalet omtales som hyggelige (Bjørngen et al., 2021, s. 26–29). Oppsummert beskriver de fleste rapportene selve husene og interiøret i en teknisk fagsjargong hvor faglige stemmer synes å veie tyngre enn beboernes.

Felles boligspråk – ideen om den best egnete boligen

I tekstene oppdaget vi det vi kan kalle et felles, norsk boligspråk knyttet til psykisk helse- og/eller rusproblematikk. Dette språket både preger og legitimerer norske kommuners innsats for å sikre boliger til alle, der robuste og små boliger er sentralt i diskursen. Vi har sett to diskursive strømninger i tekstene hvor den ene er ført av forskningsinstitutter som gjennomfører prosjekter på oppdrag fra Husbanken (som hovedsakelig har finansiert disse), og den andre er ført av kommunene selv (der Husbanken har delfinansiert). For eksempel har SINTEF-rapportene etter hvert blitt mer kritisk til robuste boligløsninger som ståltoaletter og småhus. Oslo velferdsetat (2021, s. 16–17) setter derimot opp en matrise som en form for trafikklysmoell hvor de robuste løsningene tilhører den røde gruppen og illustrerer boliger med «plexiglass», «betongvegger», «epoxy på gulv», «trykknapp for bestemt mengde vann» og «unngå skuffer på kjøkken» (Oslo velferdsetaten, 2021, s. 20). Denne måten å beskrive boliger på kategoriserer også de menneskene som skal bo i henholdsvis, rød, gul eller grønn gruppe. Rødt er gruppen hvor det er fare på ferde, og man trenger å stoppe opp for å unngå skade, mens de andre gruppene er forbundet med mindre risiko for ødeleggelser (Arendal kommune, 2022; Oslo velferdsetaten, 2021; Sandnes kommune, 2021).

I flertallet av de inkluderte tekstene henvises det til at kommunene har en intensjon om å utvikle boliger som reflekterer helsefremming og recovery. Dette innebærer at kommunene har tro på at det å ha en bolig bør føre til bedre psykisk helse. Samtidig viser kritiske beboerstemmer ofte til det motsatte; de opplever å bli redusert til en diagnose i tildeling av bolig og i oppfølgingen fra ansatte. På den måten kan problemene blir forsterket. Dette synliggjøres gjennom det tekniske fagspråket, for eksempel ved bruk av ordet «vandalsikre». Et viktig poeng som ofte blir underkommunisert i tekstene, er at robuste bygninger og småhusløsninger er forholdsvis dyre å bygge og drifte, og ikke rimeligere enn ordinære boliger.

Private aktører som Norgeshus (2022) har også vist interesse for å bygge boliger som er ment for mennesker med psykiske helse- og rusutfordringer. De presenterer en katalog hvor boligene i katalogen kan sammenlignes med trafikklysmoellen fra Oslo-matrisen. Den uttrykte virkeligheten, derimot, er mer nyansert, slik beboerstemmene i KBT-rapporten (Bjørngen et al., 2021) og NORCEs landsdekkende rapport synliggjør (Sørly et al., 2021). I disse forskningsrapportene er det tydelig at det ikke finnes enkle løsninger for sammensatte utfordringer.

Diskusjon

I den følgende diskusjonen ønsker vi å drøfte funnene i lys av stigmatteorier og stedsfenomenologi. Vi stiller derfor følgende spørsmål: *På hvilken måte kan ideer om den beste egnete boligen for en bestemt gruppe mennesker bidra til opplevelsen av å bo?*

I hovedsak synliggjør tekstene gode intensjoner om å bygge egne hjem for en gruppe mennesker som erfares og beskrives som noen med store utfordringer når det gjelder det å bo. Tekstene formidler ønsker om å finne egnete beliggenheter og boliger som er tilpasset de som skal bo der, eventuelle nabolag og de som skal jobbe i boligene. Utfordringene

oppstår når enkeltmenneskene blir til en gruppe, og boligene blir tilpasset gruppen og ikke den enkelte beboeren. I slike tilfeller er det lett å glemme enkeltmenneskers særtrekk.

For å unngå at mennesker som trenger tilrettelagte boliger, blir forstått som noen som trenger det samme, er det viktig å påpeke skillet mellom en bolig og et hjem (Flåto, 2023). Mens en bolig er å forstå som selve byggverket, er et hjem et sted hvor mennesker opplever å bo. Opplevelse av trygghet i hjemmet er viktig for å ha en god hverdag med mulighet for utvikling. Flere beboere i de utvalgte tekstene er kritisk til de fysiske og sosiale omgivelsene i de tilrettelagte boligene fordi de oppleves som ukoselige og kalde, og derfor føles de ikke som et hjem. Norberg-Schulz (1978, 1996) hevdet at grunnspråk og formspråk ikke spiller på lag fordi ulike former for «robuste» løsninger skaper institusjonslignende atmosfærer som ikke samspiller med beboernes ønsker om et vanlig og normalt liv (Bjørngen et al., 2021; Woods et al., 2016), hvor de kan slå røtter og oppleve tilhørighet i nabolaget. Å finne fotfeste og oppleve trygghet er utfordrende når nabolaget er preget av rusproblematikk. I stedet blir hverdagen utrygg, og muligheten til et rusfritt liv marginaliseres (Bjørngen et al., 2021; Wågø et al., 2021).

Beboerne selv fremhever at egnede boliger benytter porselen på baderomsinnredninger og interiørløsninger på samme måte som folk flest. I tillegg ønsker de et naboskap med gode fysiske og sosiale miljøkvaliteter som fremmer livskvalitet, altså nær andre sentrale møteplasser i hverdagen (Abrahamsen et al., 2021; Wågø et al., 2021). Mens grunnspråket handler om en atmosfære som gjør det mulig å føle seg hjemme, vil formspråket være forskjellig fra menneske til menneske og handler mer om smak og behag (Norberg-Schulz, 1978, 1996). Når autonomien og medbestemmelsen er ivaretatt, kan derfor noen oppleve at stålvasker, små arealer og skjulte rom med låste dører passer dem godt, og på den måten oppleve tilhørighet selv om materialene betegnes som robuste. Samtidig er det viktig å fremheve at et hjem skapes både sosialt og materielt i et mulighetsrom der kommunen har et ansvar for å gi bistand slik at alle har en egnet bolig, det vil si et sted å bo (Boligsosialloven, 2022). Boligen skal gi beboeren mulighet til å skape seg et hjem – med eller uten hjelp.

Det kan forventes at kommuneansatte som jobber for eksempel med boligbygging, boligsosialt arbeid eller miljøterapi i kommunale boliger, er med på å styrke muligheten for at beboere kan skape sitt eget hjem, slik at de kan oppleve å høre til et sted. For noen kan stedstilhørighet fremmes ved å gå fra å leie en bolig til å eie den (Barvik & Flåto, 2018; Snertingdal & Bakkeli, 2015), ved å tillate husdyr (Friesinger et al., 2021), ved å bli anerkjent som en medborger med rettigheter (Nesse et al., 2021; Aaslund, 2022) og ved å bestemme materielle utforminger selv (Friesinger et al., 2020). Preferanser som små boliger og bofellesskap bør være et resultat av medbestemmelse og valgmuligheter og ikke et resultat av at noen har bestemt hva som er best for en hel gruppe mennesker (Hansen, 2023).

Opplevelsen av å bo har også et økonomisk anliggende. Både beliggenhet og materialvalg koster penger. Derfor er det naturlig at byggherrer må tenke kostnadseffektivitet, og spørsmålet om hva som egentlig er lønnsomt, blir viktig å stille. Samtidig bør dette kontrasteres med hva beboerne selv forteller om boligene og naboskapet. Mange av beboerne opplever de fysiske omgivelsene som uverdige og diskriminerende, og de skammer seg over å bo der (Bjørngen et al., 2021; Wågø et al., 2021). Her kan vi dra vekslers på Vassenden og Lie (2013), som beskriver hvordan det i norsk sammenheng kan oppleves stigmatiserende å ikke eie en bolig selv, eller hvordan moderne stigmatiorier (Link & Phelan, 2014; Tyler & Slater, 2018) viser at stedets materialitet blir bærer av stigma. Mennesker som tilhører gruppen med psykisk helse- og/eller rusproblematikk, settes bokstavelig talt i bås i de små og robuste boligene. Menneskesynet bak «vandalsikker» materialitet kan tolkes som et syn som innskrenker beboerne til noen som representerer mange problemer, og kan på den

måten bidra til å hemme recovery- og inklusjonsprosesser (Friesinger et al., 2020). Når boligene innen psykisk helse- og rusfeltet skiller seg klart ut fordi de ligger sentrumsfernt på steder der ingen andre ønsker å bo (Bjørngen et al., 2021; Wågø et al., 2021), blir dette et eksempel på territoriell stigmatisering (Wacquant, 2016). Dersom beboerne ikke blir bedre, eller i verste fall blir dårligere, av å bo i tilrettelagte boliger, synes ikke dette å være særlig kostnadseffektivt.

Når vi inntar makroperspektivet, så synes det som ideer om kostnadseffektivitet dominerer snarere enn at boligene er konstruert for å representere reelt gode og tilpassede boligløsninger. Markedets språk dominerer, noe som også synliggjøres i hvordan private aktører vil tjene på slike boliger (Norgeshus, 2022). Dette tyder på at den standardiseringen av boligløsninger vi finner, ikke bare kan begrunnes i økonomiske forhold, men også i hvordan gruppebeskrivelser nedtoner individuelle boligpreferanser og behov. Beboergruppen det dreier seg om, synes å trenge noe spesielt fordi de er annerledes enn andre i samfunnet (Arendal kommune, 2022; Sandnes kommune, 2021; Woods et al., 2016). Et slikt innskrenkende menneskesyn finnes også i den standardiserende Osломatrisen og den veiledende robusthetsmatrisen innen psykisk helse og rus (Oslo velferdsetaten, 2021; Sykehusbygg, 2018). Dette synliggjør et dilemma fordi intensjonen bak deinstitusjonaliseringen skulle fremheve selvstendighet og integrering (Hall et al., 2021; Pedersen & Kolstad, 2009). I stedet synliggjøres en standardisering (psykiatrisering) som resulterer i et nytt institusjonslandskap bestående av miniinstitusjoner hvor kommunale boliger for mennesker med psykisk helse- og/eller rusproblematikk dominerer (Larsen & Topor, 2017; Topor et al., 2022). Kommunal boligpraksis er dermed med på å danne et standardiserende boligspråk som forsterker gruppetenkningen om beboere med psykisk helse- og/eller rusproblematikk.

Oppsummering

Vi har gjennomført en tematisk diskursanalyse av utvalgte tekster om boliger for personer med psykisk helse- og/eller rusproblematikk. Samlet har vi brukt de studerte tekstene som kilde til å undersøke boligspråket som synliggjorde «ideen om den best egnete boligen» for personer med psykisk helse- og/eller rusproblematikk, der beboerne presenteres som forskjellige fra oss, som noen som tilhører en gruppe hvor alle har samme behov, og noen som trenger unormal normalitet. Den ideelle boligen beskrives som liten og robust med en beliggenhet hvor levekårsutfordringene kan være store. For menneskene som skal bo i disse husene, er det sannsynlig at denne diskursen bidrar til at boforholdene forsterker en allerede marginalisert posisjon i samfunnet.

Det felles boligspråket som kommer til uttrykk i tekstene, legitimerer også en kommunal boligpraksis hvor nyanseringer er lite vektlagt. Diskursen er preget av Husbanken og norske kommuner, som har som oppgave å gjøre nasjonal politikk til kommunal praksis. Disse to instansene sitter med stor makt overfor den enkelte beboeren som bor i en kommunalt eid bolig. Politikken setter målene, og forvaltningsorganene sørger for at den blir til praksis (Flåto, 2020, 2022; Hansen et al., 2022; Sørly et al., 2021). På den måten er språket i tekstene med på å skape og opprettholde en virkelighet, stikk i strid med det Deegan skrev i 2004 på vegne av mennesker med psykiske utfordringer. Hun understreket at alle har samme behov, og at ingen ønsker å være spesielle: «We want what you have got» (Deegan, 2004).

Referanser

- Abrahamsen, E., Hoelseth, M., Årthun, M., Pålstrud, M., Bødtker, A., Andersen, C.L., Caballero, E. & Augustsen, R. (2021). "Ville jeg bodd her selv?"—Nytt boligkonsept for bostedsløse med rusproblemer. Makershub Arkitektur AS, TAG Arkitekter AS og Growlab Oslo AS.

- Arendal kommune. (2022). *Boligstrategi for Arendal kommune: Strategi for forventet boligvekst*. Arendal kommune. <https://www.arendal.kommune.no/f/p1/id22fa829-655b-41cb-8c3f-29ffea18648c/boligstrategi-arendal-kommune-2022.pdf>
- Barvik, H. & Flåto, M. (2018). *Housing First i Norge. En oppsummering av kunnskap om Housing First-tiltak i Norge*. Husbanken.
- Bjørgen, D., Småvik, G., Klevstuen, L. & Johansen, K.J. (2021). *Jarleveien 10 – beboernes erfaring med boligløsning for rusavhengige*. KBT. [https://www.nb.no/search?q=oaiid:"oai:nb.bibsys.no:999920324497902202"](https://www.nb.no/search?q=oaiid:)
- Boligsosialloven. (2022). *Lov om kommunenes ansvar på det boligsosiale feltet* (LOV-2022-12-20-121). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2022-12-20-121>
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Braun, V. & Clarke, V. (2021). One size fits all? What counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis? *Qualitative Research in Psychology*, 18(3), 328–352. <https://doi.org/10.1080/14780887.2020.1769238>
- Byrne, D. (2022). A worked example of Braun and Clarke's approach to reflexive thematic analysis. *Quality & Quantity*, 56(3), 1391–1412. <https://doi.org/10.1007/s11135-021-01182-y>
- Deegan, P. (2004). *Rethinking Rehabilitation: Freedom*. The 20th World Congress of Rehabilitation International: Rethinking Rehabilitation, Oslo, Norway.
- Departementene. (2014). *Bolig for velferd: Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid (2014–2020)*. <https://omsorgsforskning.brage.unit.no/omsorgsforskning-xmlui/handle/11250/2500120>
- Dyb, E. (2005). *Prosjekt bostedsløse—Evaluering av et fireårig nasjonalt prosjekt* (Bd. 7–2005). Norges byggforskningssinstitutt. <http://www.regjeringen.no/upload/kilde/krd/prm/2005/0048/ddd/pdfv/253099-skriftserie-7-05.pdf>
- Flick, U. (2020). *Introducing research methodology: Thinking your way through your research project* (3. utgave). SAGE Publishing.
- Flåto, M. (2020). Constructing a Policy Field Aimed at Homelessness: How Epistemic Communities Shape Discourse. *Housing, Theory and Society*, 39(1), 1–16. <https://doi.org/10.1080/14036096.2020.1820373>
- Flåto, M. (2022). What They Talk About When They Talk About Homelessness: Discourse and Knowledge Culture as a Barrier to Integrated Policy Initiatives. *Journal of Social Policy*, 1–20. <https://doi.org/10.1017/S0047279421001057>
- Flåto, M. (2023). Hjem eller bolig? Kategoriers betydning for kunnskapsutvikling om bostedsløshet. *Nordisk velfærdsforskning | Nordic Welfare Research*, 8(2), 91–102. <https://doi.org/10.18261/nwr.8.2.2>
- Friesinger, J.G., Birkeland, B. & Thorød, A.B. (2021). Human-Animal Relationships in Supported Housing: Animal Atmospheres for Mental Health Recovery. *Frontiers in Psychology*, 12, 3507. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.712133>
- Friesinger, J.G., Topor, A., Bøe, T.D. & Larsen, I.B. (2019). Studies regarding supported housing and the built environment for people with mental health problems: A mixed-methods literature review. *Health & Place*, 57, 44–53. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2019.03.006>
- Friesinger, J.G., Topor, A., Bøe, T.D. & Larsen, I.B. (2020). Materialities in supported housing for people with mental health problems: A blurry picture of the tenants. *Sociology of Health & Illness*, 42(7), 1742–1758. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.13162>
- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Prentice-Hall.
- Hall, C., Raitakari, S. & Juhila, K. (2021). Deinstitutionalisation and 'Home Turn' Policies: Promoting or Hampering Social Inclusion? *Social Inclusion*, 9(3), 179–189. <https://doi.org/10.17645/si.v9i3.4300>
- Hansen, I.L.S. (2023). Når svikt i tilgang til helsetjenester blir et boligproblem for personer med alvorlig psykisk helse og rusproblemer. *Nordisk velfærdsforskning | Nordic Welfare Research*, 8(2), 127–140. <https://doi.org/10.18261/nwr.8.2.5>
- Hansen, I.L.S., Bråthen, K. & Olsen, T. (2022). *Sammen om trygg bosetting: I møte med psykiske helseproblemer, rus og mulig voldsrisko*. Universitetsforlaget. [https://www.nb.no/search?q=oaiid:"oai:nb.bibsys.no:999920331201902202"](https://www.nb.no/search?q=oaiid:)

- Helse- og omsorgstjenesteloven. (2011). *Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester* (LOV-2011-06-24-30). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-30>
- KDD. (2020). *Nasjonal strategi for den sosiale boligpolitikken (2021–2024)*. Kommunal- og distriktsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og-eiendom/boligmarkedet/boligsosial-strategi/id2786896/>
- Larsen, I.B. (2009). "Det sitter i veggene". *Materialitet og mennesker i distriktspsykiatriske sentra*. Universitetet i Bergen.
- Larsen, I.B. & Andersen, A.J.W. (2011). «Tvangstrøye og ensomhet, blomstervaser og kjærlighet». *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 8(2), 122–128. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3010-2011-02-04>
- Larsen, I.B. & Topor, A. (2017). A place for the heart: A journey in the post-asylum landscape. Metaphors and materiality. *Health & Place*, 45, 145–151. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2017.03.015>
- Link, B.G. & Phelan, J. (2014). Stigma power. *Social Science & Medicine*, 103, 24–32. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2013.07.035>
- Meld. St. 63 (1997–1998). *Om opptrappingsplan for psykisk helse 1999–2006. Endringer i statsbudsjettet for 1998*. Helse- og omsorgsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stprp-nr-63-1997-98-/id201915/>
- Nesse, L., Aamodt, G., Gonzalez, M. T., Rowe, M. & Raanaas, R.K. (2021). The role of occupational meaningfulness and citizenship as mediators between occupational status and recovery: A cross-sectional study among residents with co-occurring problems. *Advances in Dual Diagnosis*, 14(3), 99–118. <https://doi.org/10.1108/ADD-08-2020-0018>
- Neumann, I.B. (2021). *Innføring i diskursanalyse: Mening, materialitet, makt* (2. utgave). Fagbokforlaget.
- Norberg-Schulz, C. (1978). *Mellom jord og himmel: En bok om steder og hus*. Universitetsforlaget.
- Norberg-Schulz, C. (1996). *Stedskunst*. Gyldendal. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008072900023
- Norgeshus. (2022). *Norgeshus ROP – boligkvalitet for bostedsløse*. Norgeshus AS. <https://biblioteket.husbanken.no/arkiv/dok/Komp/Norgeshus%20Rop%20boligkvalitet%20for%20bostedslose.pdf>
- Ose, S.O. & Kaspersen, S.L. (2020). Kommunalt psykisk helse- og rusarbeid 2020: Årsverk, kompetanse og innhold i tjenestene. I 328. SINTEF. <https://sintef.brage.unit.no/sintef-xmlui/handle/11250/2719172>
- Oslo velferdsetaten. (2021). *Kunnskapsrapport: Samlokaliserte boliger med base og småhus*. Oslo kommune.
- Pedersen, P.B. & Kolstad, A. (2009). De-institutionalisation and trans-institutionalisation—Changing trends of inpatient care in Norwegian mental health institutions 1950–2007. *International Journal of Mental Health Systems*, 3, 28. <https://doi.org/10.1186/1752-4458-3-28>
- Røe, M. & Svendsen, S. (2020). Jarleveien 10: Erfaringer fra et kommunalt boligkompleks for rusavhengige i Trondheim. I 73. NTNU Samfunnsforskning AS. <https://samforsk.brage.unit.no/samforsk-xmlui/handle/11250/2711778>
- Sandnes kommune. (2021). *Småhus i Sandnes: Veileder for etablering av botilbud for personer med langvarig bostedsløshet og rusproblematikk*. Sandnes kommune.
- Snertingdal, M. I. & Bakkeli, V. (2015). *Housing first i Norge: Sluttrapport : prosesser, resultater og kartleggingskjema: Bd. 2015:52*. Fafo.
- Sykehusbygg (2018). *Robusthetsmatrise*. <https://www.sykehusbygg.no/4949e3/siteassets/documents/2robusthetsmatrise-bygg-for-psykisk-helse-og-rus.pdf>
- Sørly, R., Fresvik, A., Nødland, S.I. & Tvedt, L.T. (2021). «Nomader på lavterskel?»—Boligløsninger for personer med rusproblemer og psykiske lidelser – *Cristin* (978-82-8408-143-4). <https://norceresearch.brage.unit.no/norceresearch-xmlui/bitstream/handle/11250/2735781/Rapport%20Nomader%20p%20c3%a5%20lavterskel.pdf?sequence=6&isAllowed=y>
- Topor, A., Boe, T.D. & Larsen, I.B. (2022). The Lost Social Context of Recovery Psychiatricization of a Social Process. *Frontiers in Sociology*, 7. <https://www.frontiersin.org/article/10.3389/fsoc.2022.832201>
- Tyler, I. & Slater, T. (2018). Rethinking the sociology of stigma. *The Sociological Review*, 66(4), 721–743. <https://doi.org/10.1177/0038026118777425>
- Tøssebro, J. & Wendelborg, C. (2021). *Utviklingshemmetes bosituasjon 2021*. NTNU Samfunnsforskning AS. <http://hdl.handle.net/11250/2833557>

- Vassenden, A. & Lie, T. (2013). Telling Others How You Live—Refining Goffman's Stigma Theory Through an Analysis of Housing Strugglers in a Homeowner Nation. *Symbolic Interaction*, 36(1), 78–98. <https://doi.org/10.1002/symb.48>
- Wacquant, L. (2016). Revisiting territories of relegation: Class, ethnicity and state in the making of advanced marginality. *Urban Studies*, 53(6), 1077–1088. <https://doi.org/10.1177/0042098015613259>
- Woods, R., Verstad, T.I.S., Gullbrekken, L., Høyland, K. & Nesje, A.J. (2016). *Robuste boliger i Melhus kommune*. SINTEF akademisk forlag. <https://sintef.brage.unit.no/sintef-xmlui/handle/11250/2421970>
- Wågø, S.I., Bø, L.A. & Høyland, K. (2021). Småhus – hjem og verdig botilbud for personer med ruslidelser og psykiske lidelser? Kommunenes erfaringer og beboernes stemmer. I 208. SINTEF akademisk forlag. <https://sintef.brage.unit.no/sintef-xmlui/handle/11250/2735633>
- Wågø, S.I., Høyland, K. & Bø, L.A. (2019). *Bokvalitet og verdighet – en evaluering av boliger for mennesker med rus- og psykiske lidelser* (57; SINTEF Fag). SINTEF akademisk forlag. <http://hdl.handle.net/11250/2588924>
- Wågø, S.I., Høyland, K. & Bø, L.A. (2020). *Etablering av boliger for mennesker med rus- og psykiske lidelser – erfaringer fra norske kommuner* (64; SINTEF Fag). SINTEF akademisk forlag.
- Aaslund, H. (2022). «Nu är det väl revolution på gång?» – medvirkning, medborgerskap og menneskerettigheter blant mennesker som mangler bolig. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 19(1), 63–74. <https://doi.org/10.18261/tph.19.1.6>